

ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ ВНУТРІШНЬООСОБИСТІСНОГО КОНФЛІКТУ В ЕМОЦІЙНІЙ СФЕРІ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО

Матієнко Т. В.

Метою статті є дослідження стану внутрішньо-особистісного конфлікту в емоційній сфері поліцейського. Відомо, що успіх будь-якої діяльності залежить від таких факторів: якості спеціальних знань і вмінь; сили і стійкості професійної мотивації; організації психофізіологічної структури діяльності. Тому ефективність професійної діяльності поліцейського, залежить від вміння безпосереднього включення його в процес взаємодії з іншими людьми, де особистість стає і суб'єктом і засобом, що конструює, реконструює, перетворює, професійну діяльність, в наслідок чого, виникає протиріччя між вимогами професійної діяльності та індивідуально-психологічними особливостями особистості. Що приводить до виникненню внутрішньоособистісного конфлікту.

Внутрішньоособистісний конфлікт за своїми наслідками може бути як конструктивним (продуктивним), так і деструктивним (непродуктивним).

Внутрішньоособистісний конфлікт особистості носить деструктивний характер, коли особистість не може знайти вихід з конфліктної ситуації, не в змозі вчасно і позитивно вирішити протиріччя внутрішньої структури. Виділяють такі негативні наслідки внутрішньоособистісного конфлікту, який стосується стану самої особистості: припинення розвитку особистості, початок деградації; психічна і фізіологічна дезорієнтація особистості; зниження активності та ефективності діяльності; стан сумніву, психічної пригніченості, тривожності і залежності людини від інших людей і обставин, загальна депресія; поява агресії або, навпаки, покірності в поведінці людини в якості захисних реакцій на внутрішньоособистісний конфлікт; поява невпевненості в своїх силах, почуття неповноцінності та нікчемності; руйнування сенсотворних життєвих цінностей і втрата самого сенсу життя.

Негативні наслідки внутрішньоособистісного конфлікту стосуються не тільки стану самої особистості, а й її взаємодії з іншими людьми в групі, в сім'ї, в організації і т. д.: деструкція існуючих міжособистісних стосунків; несподіване відокремлення особистості в групі, відсутність захопленості, девіантна поведінка (відхилення в поведінці) і неадекватна реакція на поведінку інших; жорсткий формалізм - формальна ввічливість, слідування за іншими; пошук винних - звинувачення інших у всіх гріхах або, навпаки, самозвинувачення.

Як було зазначено, внутрішньоособистісний конфлікт може бути не тільки деструктивним, але і конструктивним, тобто позитивно впливати на структуру, динаміку і результативність внутрішньоособистісних процесів і слугувати джерелом самовдосконалення і самоутвердження особистості.

Дійсно, саме через конфлікт, вирішення і подолання внутрішньоособистісних протиріч відбувається становлення характеру, волі і всього психічного життя особистості. Тому при характеристиці внутрішньоособистісних конфліктів особливої уваги ми надавали емоційній сфері поліцейських, оскільки емоційні стани не тільки складають самостійний психічний феномен, але й виступають діагностично значущими показниками внутрішньоособистісних конфліктів людини.

Ключові слова: емоційна сфера, внутрішньоособистісний конфлікт, професійна діяльність.

Matiienko T. V. Study of the state of intrapersonal conflict in the emotional sphere of the policeman

The purpose of the article is to study the state of intrapersonal conflict in the emotional sphere of a policeman. It is known that the success of any activity depends on the following factors: the quality of special knowledge and skills; strength and stability of professional motivation; organization of the psychophysiological structure of activity. Therefore, the effectiveness of the policeman's professional activity depends on the ability to directly include him in the process of interaction with other people, where the individual becomes both a subject and a means that constructs, reconstructs, transforms professional activity, as a result of which a contradiction arises between the requirements of professional activity and individually - psychological characteristics of the individual. Which leads to the emergence of an intrapersonal conflict.

Intrapersonal conflict in its consequences can be both constructive (productive) and destructive (unproductive).

An individual's intrapersonal conflict is destructive when the individual cannot find a way out of the conflict situation, is unable to resolve the contradictions of the internal structure in a timely and positive manner.

The following negative consequences of intrapersonal conflict, which concern the state of the individual, are distinguished: the cessation of personality development, the beginning of degradation; mental and physiological disorientation of the individual; decrease in activity and efficiency; a state of doubt, mental depression, anxiety and dependence of a person on other people and circumstances, general depression; the appearance of aggression or, conversely, submissiveness in human behavior as a defensive reaction to an intrapersonal conflict; appearance of self-doubt, feelings of inferiority and worthlessness; the destruction of meaningful life values and the loss of the very meaning of life.

The negative consequences of intrapersonal conflict relate not only to the state of the individual himself, but also to his interaction with other people in the group, in the family, in the organization, etc.: destruction of existing interpersonal relationships; unexpected separation of the individual in the group, lack of enthusiasm, deviant behavior (deviation in behavior) and inadequate reaction to the behavior of others; strict formalism - formal politeness, following others; looking for the guilty - blaming others for all sins or, on the contrary, self-blaming.

As mentioned, intrapersonal conflict can be not only destructive, but also constructive, i.e. positively influence the structure, dynamics and effectiveness of intrapersonal processes and serve as a source of self-improvement and self-affirmation of the individual.

Indeed, it is through the conflict, resolution and overcoming of intrapersonal contradictions that the formation of character, will and the entire mental life of an individual takes place. Therefore, when characterizing intrapersonal conflicts, we paid special attention to the emotional sphere of police officers, since emotional states not only constitute an independent mental phenomenon, but also act as diagnostically significant indicators of a person's intrapersonal conflicts.

Keywords: emotional sphere, intrapersonal conflict, professional activity.

Постановка проблеми та її актуальність. Професійна діяльність поліцейського належить до професій, що передбачають виконання службових обов'язків в складних, напружених, екстремальних, стресогенних умовах. Цій діяльності притаманні специфічні психологічні особливості, які впливають на особистість та викликають виникнення в неї специфічних емоційних станів. Тому при характеристиці внутрішньоособистісних конфліктів особливої уваги ми надавали емоційній сфері поліцейських, оскільки емоційні стани не тільки складають самостійний психічний феномен, але й виступають діагностично значущими показниками внутрішньоособистісних конфліктів людини. Основним критерієм внутрішньоособи-

стісного конфлікту в емоційній сфері особистості, яка переживає цей стан, є перевага негативно спрямованих емоцій. Вони в свою чергу є чинником інтеграції цілеспрямованих реакцій організму, процесом, що поєднує і спрямовує можливості індивіда пристосовуватись до зовнішнього світу, критерієм корисності чи шкідливості цієї функціональної діяльності. У стані внутрішньоособистісного конфлікту дії людини не приносять її бажаного результату, у цьому стані вона не реалізує повною мірою особистісно значимі потреби, цілі, а це, в свою чергу, призводить до погіршення емоційного фону настрою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У зв'язку з проблемами професіоналізації особистості, внутрішньоособистісні конфлікти вивчаються такими вченими як: Н.В. Чепелева, Г.В. Ложкін, Е.Е. Симанюк, С.Б. Кузікова, Т.Ю. Левченко, Н.І. Повякель та ін. Здійснено методичні розробки з питань психології працівника МВС, що представлені в наукових працях В.Г. Андросюка, Л.І. Казміренко, Г.О. Юхновця, В.С. Медведєва та ін.

Мета статті полягає у дослідженні стану внутрішньоособистісного конфлікту в емоційній сфері поліцейського.

Виклад основного матеріалу. Одним з найскладніших станів, що виникають у поліцейських під час виконання службових обов'язків є стан внутрішньоособистісного конфлікту. Причинами виникнення внутрішньоособистісного конфлікту у працівників поліції є:

- наявність протилежної спрямованості мотивів, коли суб'єкту доводиться розумово «зважувати» суспільну необхідність, яка полягає у вимогах обов'язку, і особисті плани, раціонально усвідомлювані мотиви і бажання, що йдуть всупереч з ними, коли виникає сумнів між вибором близьких і віддалених цілей, коли людину турбує вибір між великим і малим злом;
- протидія двох позитивних або двох негативних тенденцій, або протидія позитивної і негативної тенденцій у психіці одного суб'єкта;
- переживання, пов'язані з неможливістю одночасно реалізувати кілька ролей;
- порушення рівноваги між суб'єктом і навколишнім середовищем;
- розбіжність між домаганнями й оцінкою своїх можливостей; між моральними принципами й особистими прихильностями та ін. [3]

До основних критеріїв внутрішньоособистісного конфлікту у різних психічних сферах ми відносимо:

- у когнітивній сфері (суперечливість «образу Я»; зниження самооцінки; усвідомлення свого стану як психологічного глухого кута; уповільнення при прийнятті рішень; суб'єктивне визнання наявності проблеми ціннісного вибору, сумнів в істинності мотивів і принципів, якими суб'єкт раніше керувався тощо);

- в емоційній сфері (психоемоційна напруженість; значні негативні переживання; пригніченість; неспроможність вирішення внутрішніх суперечностей; емоційна ригідність; вразливість, чутливість, сенситивність тощо);

- у поведінковій сфері (ослаблення інтенсивності й якості діяльності; зниження задоволеності діяльністю; негативне емоційне спілкування; порушення нормального механізму адаптації; посилення психологічного стресу тощо) [2].

Основним критерієм внутрішньоособистісного конфлікту в емоційній сфері особистості, яка переживає цей стан, є перевага негативно спрямованих емоцій. Вони в свою чергу є чинником інтеграції цілеспрямованих реакцій організму, процесом, що поєднує і спрямовує можливості індивіда пристосовуватись до зовнішнього світу, критерієм корисності чи шкідливості цієї функціональної діяльності.

До загальної вибірки увійшли досліджувані у кількості 227 осіб. Склад дослідницької вибірки представлений 80 особами, які мають стаж служби в МВС до 3 років, 80 особами, які мають стаж служби в МВС до 5 років та 67 особами, які мають стаж служби в МВС до 10 років.

Основою для обґрунтування досліджуваної вибірки послужили як аналіз досліджень за даної проблематики так і наші власні пілотажні дослідження.

Дослідження внутрішньоособистісного конфлікту в емоційній сфері поліцейських ми здійснювали за допомогою методики «Шкала оцінки дискомфорту» [5]. Ця шкала використовувалася нами для вивчення внутрішнього дискомфорту на момент обстеження поліцейських, та для оцінки станів, які переживаються під час внутрішньоособистісного конфлікту. Ми вважаємо, що стан дискомфорту, який переживається при внутрішньоособистісному конфлікті, є інтегративною характеристикою та включає в себе наступні компоненти: для визначення комфорту - в даний момент, мій стан досить благополучний, я відчуваю повний комфорт, зараз я в основному відчуваю себе комфортно, серед інших станів я все частіше відчуваю внутрішній комфорт. Для визначення нульового стану - мені важко сказати, що

в даний момент я відчуваю, внутрішній комфорт або внутрішній дискомфорт. Для визначення дискомфорту - зараз я іноді відчуваю стан внутрішнього дискомфорту, зараз я в основному відчуваю стан внутрішнього дискомфорту, розладу з собою, зараз я відчуваю стан повного внутрішнього дискомфорту, тривоги, пригніченості.

Методика «Рівень виразності внутрішнього та зовнішнього емоційного стану» була нами використана для визначення рівня виразності внутрішнього та зовнішнього емоційного станів у поліцейських [1].

Для визначення ступеня виразності емоційної напруги використовувався малюнковий тест «Намалюй свій настрій», при опрацюванні якого застосовувалися еталони інтерпретації кольорів, запропоновані М. Люшером [4].

Досліджування емоційних станів поліцейських як підґрунтя внутрішньоособистісного конфлікту, на наш погляд, потребує певного рівня їхньої диференціації, тому ми розглядаємо їх одночасно і як динамічні явища психіки, і як явища, які ієрархічно пов'язані між собою у систему.

На підставі аналізу наукових першоджерел та власних міркувань, умовно ми їх розділили на зовнішні та внутрішні. До внутрішніх емоційних станів, які впливають на становлення внутрішньоособистісного конфлікту поліцейських нами були віднесені внутрішній вакуум, тривога, нудьга, пригніченість, апатія, спокій, комфорт та загальний показник внутрішнього конфлікту. До зовнішніх емоційних станів нами були віднесені агресія та відчуття радості, безтурботності.

Перебуваючи у взаємозалежних відносинах, зовнішні та внутрішні емоційні стани суттєво впливають на специфіку внутрішньоособистісного конфлікту.

Так, внутрішні емоційні стани, які мають негативний відтінок, у вибірці поліцейських з початковим стажем служби в МВС, виражені сильно та домінують порівняно з внутрішніми емоційними станами, що не мають впливово руйнівного значення для особистості. Зокрема, внутрішній конфлікт, під яким ми розуміємо відчуття внутрішньої напруженості, розладу з самим собою; внутрішній вакуум, під яким ми розуміємо відчуття внутрішньої пустоти, відсутність інтересу до будь-чого; внутрішня тривога та нудьга й пригніченість у даній вибірці виражені сильно, що свідчить про загально небезпечний емоційний фон, який може здійснювати емоційну трансформацію поведінки працівника МВС в бік емоційної апатії, що суттєво знижує регуляторні можливості організму

й створює серйозні підстави щодо формування внутрішньоособистісного конфлікту.

Крім того, на наш погляд, подібний розподіл створює умови для неможливості (або відсутності чи несформованості навичок) екстерналізації накопиченого внутрішнього емоційного потенціалу. Відсутність або несформованість навичок подібної емоційної екстерналізації внутрішніх станів є прямим шляхом щодо формування внутрішньоособистісного конфлікту як стійкої схильності.

При аналізі емоційних станів поліцейських до 5 років роботи, ми можемо діагностувати суттєве зниження загального рівня напруження внутрішньої емоційної сфери провхохоронців, які мають стаж служби в МВС до 5 років, тобто підвищення професійного досвіду та статусу за вислугою виступають фактором, який природним способом гармонізує особистість та дозволяє знижати ризик виникнення внутрішньоособистісного конфлікту оперуповноважених (хоча загальний показник внутрішнього конфлікту залишається досить високим). Це протиріччя ми пов'язуємо зі специфічними умовами проходження служби поліцейськими - вона завжди залишається досить стресогенною та конфліктною.

Оскільки внутрішньоособистісний конфлікт - це завжди емоційне переживання, ми вважаємо, що зниження рівню виразності внутрішніх емоційних станів в період до 5 років перебування в МВС відображає позитивні адаптаційні процеси професійного та особистісного становлення поліцейських (що не виключає, на наш погляд, наявності внутрішньоособистісного конфлікту, пов'язаного з постійними психоемоційними напруженнями, частими та значними негативними переживаннями).

Подібна тенденція може виступати показником адаптивності особистості до умов служби в поліції на 5 році перебування в системі МВС та служити оптимістичним показником щодо організації та проведення диференційованої профілактичної роботи з постійним складом. Крім того, на п'ятому році у поліцейських вже можуть бути діагностовано перші прояви професійної деформації. Отримана діагностична інформація щодо специфіки становлення зовнішніх та внутрішніх емоційних станів у правоохоронців з даною вислугою може сприяти поліпшенню професійно-психологічної підготовки.

Порівняння виразності зовнішніх емоційних станів оперуповноважених зі стажем служби в МВС до 3 та до 5 років дозволяє констатувати тенденцію до зсуву полярних проявів емоційних станів:

якщо низький рівень прояву зовнішніх емоційних станів у поліцейських до 3 років складає 1,98%, то у поліцейських зі стажем до 5 років вже підвищується до 2,42%; якщо сильний рівень прояву зовнішніх емоційних станів до 3 років перебування в МВС складає 7,11%, то через 5 років він знижується до 3,81%.

Дослідження зовнішніх та внутрішніх емоційних станів у поліцейських зі стажем до 10 років, проводилося аналогічним чином.

В середньому внутрішній емоційний фон правоохоронців з досвідом роботи до 10 років досить напружений - домінують сильно виражені внутрішні емоційні стани, а відсутність вираженої апатії свідчить про значну емоційну трансформацію поведінки особистості. Крім того, майже однакова представленість позитивних та негативних внутрішніх емоційних станів може свідчити про можливість переходу кожного внутрішнього емоційного стану в короткочасну афективну форму перебігу, яка буде характеризуватися бурхливим емоційним спалахом або повною байдужістю, що може захоплювати всю особистість поліцейського (наприклад, в нашому випадку це може бути перехід від відчуття внутрішнього вакууму до внутрішньої нуги та пригніченості; від внутрішньої тривоги до внутрішньої агресії. Більш тривале перебування у таких станах може свідчити про професійну деформацію - необхідно контролювати час перебування особистості у відмічених внутрішніх емоційних станах або відмічати емоційний поріг поліцейських з досвідом роботи до 10 років, наприклад, для психічного стану гніву.

Диференціація внутрішніх емоційних станів дозволила нам констатувати, що показник внутрішнього конфлікту як провідного емоційного стану залишається досить високим та продовжує створювати вищий ризик переходу цього стану у стійку особистісну характеристику.

В умовах підвищеної стресогенності та агресивності професії поліцейських зовнішні прояви комфортних та дискомфортних емоційних станів повинні бути приблизно рівними - в нашому випадку подібний баланс відсутній. Зовнішня агресія у даному випадку відноситься нами до нормальних «дискомфортних» емоційних станів.

Узагальнення отриманої емпіричної інформації відображене нами у таблиці 1, яка дозволяє констатувати наступне: слабка виразність емоційних станів (і зовнішньої, і внутрішньої спрямованості) не є характерною для всієї вибірки досліджуваних поліцейських (3,56 у групі до 3 років; 4,13 у групі до 5 років та 3,92 у групі до 10 років). На

Таблиця 1

Стаж служби в МВС	(M±m) по показниках виразності емоційних станів		
	слабка	середня	сильна
до 3 р.	3,56	8,91	15,84
до 5 р.	4,13	9,58	7,77
до 10 р.	3,92	6,02	14,81

наш погляд, ця тенденція є повністю природною, оскільки професія поліцейського не передбачає слабкість емоційного фону життєдіяльності.

Таким чином, підвищеної психологічної уваги, на наш погляд, потребують поліцейські зі стажем служби в МВС терміном до 5 років, оскільки цей період є переломним з точки зору формування внутрішньоособистісного конфлікту або його психопрофілактичного попередження: з одного боку, природна адаптація до умов проходження служби у фахівця вже наступила, сформувалися професійно необхідні вміння та навички подолання негативних станів, накопичений досвід, з іншого боку, порівняно з початком роботи в МВС, знижується загальний показник виразності емоційних станів (з 15,84 в термін до 3 років до 7,77 в термін до 5 років). На жаль, в подальшому діагностовано різкий стрибок емоційної напруги, в яку включається показник внутрішнього конфлікту (14,81 в термін до 10 років). Знання саме цієї тенденції є необхідним для психологів та фахівців відділу по роботі з персоналом для опрацювання превентивних заходів щодо своєчасного уникнення перших проявів внутрішньоособистісного конфлікту.

Постійна психічна напруга внутрішнього стану особистості поліцейського виступає як реальний ризик психічного виснаження, що в подальшому призводить до загострення полімодальних акцентуацій, змін у самовідношенні, невротизації, нав'язливих станів, агресії або депресій. В цілому ж ці зміни у зовнішніх та внутрішніх емоційних станах поліцейських призводить до стійкого формування

внутрішньоособистісного конфлікту, і, як наслідок, прихованої ненадійності, високої уразливості особистості правоохоронця, негативно впливаючи на якість виконання його професійних обов'язків.

Література

1. Кокун О.М., Мороз В.М., Лозінська Н.С., Пішко І.О. Збірник психодіагностичних методик для професійно-психологічного відбору кандидатів на військову службу за контрактом у Збройних Силах України : метод. посіб. К. : Видавничий дім «Освіта України». 2021. 74 с.
2. Матієнко Т. В. Вплив внутрішньоособистісного конфлікту на професійну діяльність працівників ОВС. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2014. № 2. С. 156-158.
3. Матієнко Т. В. Поведінкові реакції особистості при переживанні внутрішньоособистісних конфліктів. *Наука і освіта*. 2007. № 8/9. С. 116-118.
4. Психологу для роботи. Діагностичні методики : збірник / уклад.: М.В. Лемак, В.Ю. Петрище / Вид.2-ге, виправл. Ужгород. 2012. 616 с.
5. Субашкевич І. Модифікація методики О. Фанталової «Рівень співвідношення «цінності» і «доступності» в різних життєвих сферах». *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2015. № 4-5. С. 77-86.

Матієнко Т. В.,
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри криміналістики та психології
Одеського державного університету
внутрішніх справ